

ÖZNESİZ CÜMLELER ÜZERİNE

Turgut BAYDAR*

Geliş Tarihi: 04.10.2016

Kabul Tarihi: 23.01.2017

Öz

Türk dilinin üzerinde durulması gereken konularından biri de söz dizimidir. Çünkü söz dizimi bir tamlayan - tamlanan dili olan Türkçenin en önemli taraflarından biridir. Özne de Türkçe söz diziminin önemli bir unsurudur. Bugüne kadar özne üzerinde çeşitli çalışmalar yapılsa da sözde öznenen, öznesiz cümlelere kadar araştırmacıların üzerinde hemfikir olamadıkları pek çok konu bulunmaktadır.

Eldeki yazıda da Türkçe söz dizimindeki öznesiz cümleler ele alınacaktır.

Bir cümlede çeşitli nedenlerden dolayı özne açıkça ifade edilmeyebilir. Bu, söz konusu cümlenin öznesiz olduğu anlamına gelmez.

Türkçede bir cümlenin, yargının, hükmün nasıl oluştuğu bellidir. Bir cümleden, yargıdan, hükümden bahsediliyorsa zaten orada, bir kelime / kelime grubu şeklinde bulunsun ya da bulunmasın, doğrudan bir özne vardır demektir. Bu bakış açısıyla makalede öznesiz cümle / cümlelerin olup olmayacağı sorgulanacak ardından da Türkçe söz diziminde öznesiz cümlelerin olmayacağı ortaya konulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Türkçe söz dizimi, cümle / yargı / hüküm, özne, öznesiz cümle(ler)

ON SENTENCES WITHOUT SUBJECT

Abstract

Syntax one of the issues to be dealt with on the Turkish language. Because the syntax of a complement - completion language which is one of the most important aspects of Turkish. The subject is also an important element of the Turkish syntax. So far, several studies on the subject have been undertaken, the so-called subject, there are many issues they can not agree on the research until the sentence without subject .

Sentences without subject in the present report will be discussed in Turkish syntax. Due to various reasons the subject in a sentence can be clearly defined. This does not mean that such a sentence is without subject.

A sentence in Turkish, the judiciary, the verdict is clear how it is formed. From a sentence, the judiciary, if there is already talk of terms, words / phrases are found in the form of whether or not, it means there is a direct subject. In this perspective, the article without subject sentences / phrases then be queried whether there are will not be introduced in the Turkish syntax of the sentence without subject.

Key Words: Turkish syntax, sentence / judgment / provisions, subject, sentence(s) without subject.

* Doç. Dr., Erzurum Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi turgutbaydar@windowslive.com

Türkçenin söz diziminde *gizli öznenen, sözde özneye; öznesiz cümleden örtülü / tarafındanlı / -CAlı özneye* kadar öznenin çeşitli türlerinden bahsedilir. Bunların içinde de en çok dikkati çeken, çalışmalarda ister bir özne türü olarak ister farklı bir başlık altında anılsın, **öznesiz** cümlelerdir. Çünkü Türkçede bir hükmün ya da cümlenin nasıl oluştuğu yani bir kelime ya da kelime dizisinin nasıl yargı bildirebileceği kesin olarak bellidir.¹

Türkçede hüküm / yargı / çekimli fiil / bitimli fiil gibi terimlerin tamamı tek bir şey anlatır: Cümle / Yüklem.

Türkçenin söz diziminde cümlenin nasıl oluştuğu bilinmektedir. Türkçede hüküm bildirmenin / yargı bildirmenin / yüklem olmanın şartı, söz konusu kelime fiilse Kip / Zaman eki + Şahıs eki; isimse *i-* Fiili + Kip / Zaman eki + Şahıs eki almasıdır.² Yani *gel-* fiilinin hüküm / yargı bildirebilmesinin / çekime girmesinin / yüklem olmasının / cümle olabilmesinin şartı kip / zaman eki + şahıs ekini almasıdır. Bu denklem kurulmadan Türkçede bir çekimli fiilden / hükümden / bitimli fiilden / yargıdan / yüklemden ve cümleden bahsedilemez.³ Bir söz dizisi kaç kelimedenden oluşursa oluşsun bu durum gerçekleşmezse orada bir cümle yoktur. Hemen bu denklemde dikkati çeken de bir cümlenin oluşabilmesinin şartı söz konusu cümlede bir kelime / kelime grubu olarak bulunsun ya da bulunmasın mutlaka öznenin bulunmasıdır. Çünkü çekimli bir fiil, bir yargı, bir hüküm vb.nin oluşabilmesi için kip / zamanla birlikte mutlaka şahsın olması gerekmektedir. Çünkü Türkçede kip / zaman eki şahıs eki olmadan ya da şahıs eki kip / zaman eki olmadan kullanılamamaktadır.

Durum bu iken aşağıda isimleri mevcut olan hem Türkçe gramerlerin söz dizimi bölümlerinde hem de müstakil söz dizimi çalışmalarında öznesiz cümleden bahsedilmektedir. Bir cümlede öznenin bilinmemesi, söylenmemesi, gizlenmesi ayrı bir şeydir; cümlede özne yoktur demek apayrı bir şeydir.

¹ Burada şu konuya da dikkat çekmek gerekmektedir. Türkçede her cümle yargılı anlatımdır; ancak her yargılı anlatım cümle değildir. Yazıda kastedilen elbette cümle oluşturanlar yani yüklem olanlardır. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk. Muhsine Börekçi (2015). “Söz Dizim Kuramları Bağlamında Türkçe Söz Dizimi”, Ankara: *TURKISH STUDIES* -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, Volume 10/16 Fall, s.355-370

² Bu denklemde de anlaşılacağı gibi aslında Türkçede fiil cümlesi yoktur. Türkçedeki cümlelerin hepsi isim cümlesidir.

³ Burada Türkçenin söz diziminde bir vâkıâ olan şu konuya da dikkat çekmek gerekmektedir. Eldeki eserlerde kelime gruplarının yargı bildirmediği ifade edilmektedir. Türkçede kelime gruplarının tamamı olmasa da bazıları yargı bildirebilmektedir. Sadece bir örnek verecek olursak *siyah kalem = Kalem siyah.* demektir. Doğrudan konuyla ilgisi olmasa da çok yeni araştırmalarda dahi bu tür yapıları yargısız olarak anan araştırmacılar olduğu için bu önemli konuya küçük bir dipnotla değinmek istedim. Örnek olarak bk. Mehmet Özmen (2013), *Türkçenin Sözdizimi*, Adana: Karahan Kitabevi, s.51; Ahmet Bican Ercilasun (2009), “Kelime Grubundan Cümleye”, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, 27-28 Ağustos 2007, *Bildiriler*, C. 1., 2. bs., İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yay., s.166-174; Zeynep Korkmaz, (2003), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, 2. bs., Ankara: TDK Yay., s.144; Mustafa Özkan - Veysi Sevinçli (2009), *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, 2. bs., İstanbul: Akademik Kitaplar, s.17; Günay Karaağaç (2013), *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay., s.745

Öznesiz Cümle Yaklaşımı

Çalışmalarında öznesiz cümlelere yer veren araştırmacılar, geçişsiz - edilgen (geçişsiz fiillerin edilgen biçimi) çatılı cümlelerde yahut da gereklilik kipinin üçüncü kişi çekimlerinin genel ifadelerinde özne olmadığından bahsetmektedirler.

Konu hakkında Ergin şunları söylemektedir: “*Fâil yalnız meçhul fiilli cümlelerde bulunmaz. Yalnız teklik üçüncü şahısları kullanılan meçhul fiiller fâil istemezler. Gereklik kipinin teklik üçüncü şahsının şahıssız, umumî kullanımında da fâil bulunmaz: gitmeli, yazmalı misallerinde olduğu gibi*” (Ergin 1989: 377). Öznesiz cümlelere çalışmalarında yer veren araştırmacıların çoğu, Ergin’in bu konudaki ifadelerine katılmışlardır.

Karahan *Türkçede Söz Diziminde* konu ile ilgili olarak “*Geçişsiz - Edilden fiillerle kurulan cümlelerde özne bulunmaz. Bu fiillerin yalnız 3. şahsı kullanılır.*

→*Rıhtımdan yalya, mermer iki üç basamakla **çıkılır**, basıkça tavanlı, loşça, mermer döşeli büyük bir avluya **girilirdi**.*

→*Bu yoldan ikinci bir sofaya **gelinir** ve bunun sağ tarafındaki ilk kapıdan bu odaya **girilirdi**.*

Gereklilik kipinin teklik 3. şahsının bazı kullanışlarında ve aynı işlevdeki -mAk lâzım / gerek kalıplı cümlelerde de özne bulunmaz.

→*Sokağa **çıkmalı**, bir kahveye **gitmeli**, İstanbul’a inmeli mi, inmemeli mi diye **düşünmeli**, sonra ortalık kararınca, bastona dayana dayana eve **dönmeli**. **Oturmalı, okumalı**.*

→*Aydın olmak için önce **insan olmak lâzım**” bunları ifade etmektedir (Karahan 2007: 20-21).*

Özkan ve Sevinçli de çalışmalarında “*Yüklemi meçhul fiil olan cümlelerde özne bulunmaz. Meçhul fiiller, geçişsiz fiillerin edilgen çatıya sokulmasıyla oluşurlar. Bu fiiller de fiilden fiil yapım eki olan -n- ve -l- ile kurulur. Bunlar, yalnız üçüncü şahıslarıyla kullanılır.*

Ata binildi.

Eve gidildi.

Gece sabaha kadar eğlendi.

Dışarı çıkıldı.

Ayağa kalkıldı.

Yüklemi gereklilik kipinin 3. Şahsı olan bazı cümleler de özne almazlar. Aynı işlevdeki -mak gerek ve -mak lâzım kalıbıyla kurulan cümlelerde de özne bulunmaz.

Bazı şeyleri söylemek mi lâzım?

“Sınavı mutlaka başarmak gerek”

“İşi sonuna dek götürmek gerek”

“İşi zamanında bitirmek lâzım”

“Gerekli tedbirleri zamanında almak lâzım”

“Şunun bunun lakırdısına inanılır mı?”

“Gülsüm Hanım’ın sofrasından kolayca vazgeçilmez.”

“Eve erken dönülmeli”

“Daha erken kalkılmalı.”

“Türk köylüsünün sesi işitilmeli” bilgi ve örneklerini vermişlerdir (Özkan-Sevinçli 2009: 110).

Güneş Belirsiz Yüklenen terimini kullandığı çalışmasında konu hakkında şunları ifade etmiştir: “Belirsiz (Meçhul) Yüklenen: Yükleyeni belirsiz edilgen fiilden ibaret olan cümlelerdeki yüklenenlere denir. Belirsiz edilgen fiiller işi yapan varlığın kim olduğunu açıklayamadıkları için, bünyelerinde bu çeşit yükleyen taşıyan cümlelere de, **yüklenensiz (öznesiz)** cümle adı verilir:

Yol tehlikeli bir hâl aldığı için, yürüyüşten vazgeçildi” (Güneş 2002: 345).

Zarf Tamlayıcısı Zarf. Tam. Yükleyen

Yavuz, Yetiş ve Birinci konu hakkında “Özne her cümlede yer almayabilir. Özellikle meçhul fiilli cümlelerde özne yoktur: bakıldı, düşüldü, görüldü, silindi, bilindi, gülündü gibi. Bir de gereklik kipinin teklik üçüncü şahsının genel ve şahıssız kullanımında özne bulunmaz: gitmeli, yazmalı gibi” demişlerdir (Yavuz - Yetiş - Birinci 2001: 152).

Ercilasun bu konuda “Kelime Grubundan Cümleye” isimli bildirisinde şöyle demektedir: “Yükleme yapışık da olsa, gizli de olsa Türkçe cümlelerde özne vardır” diyerek düşünceme karşı çıkanlara şimdi bazı cümle örnekleri vereceğim: “Salı günleri okula gidilir.”, “Pazar günleri evde oturulur.”, “Güzel havalarda uyunur.” Her hâlde Türkçenin hiçbir doğal konuşucusu bu cümlelere itiraz etmeyecektir. Ama ben Abdülhak Şinasi Hisar’dan da iki cümle vereyim: “Rihtımdan yalya, mermer iki üç basamakla çıkılır, basıkça tavanlı, loşça, mermer döşeli büyük bir avluya girilirdi.” Evet, bu **cümlelerin** hiçbirinde **özne yok** ve **olamaz**. Meçhul yani geçişsiz-edilgen fiilli cümleler özne kabul etmez. Bu, o kadar kesin bir kuraldır ki geçişsiz-edilgen fiillerin 1. ve 2. şahısları bile bulunmaz. Yani gidilmek fiilini gidiliyorum, gidiliyorsun... diye çekemezsiniz.... Ayrıca Türkçede öznesiz bir yapı daha vardır: Gereklik kipinin **şahıssız kullanımı** “Güzel havalarda kırlarda yürümeli / yürümek lâzım.” **cümlesinde** “o, onlar” gibi bir gizli özne yoktur; şahıstan azade genel bir hüküm vardır” (Ercilasun 2009: 172).⁴

Demir ve Yılmaz da öznesiz cümlelerle ilgili olarak şu bilgileri vermektedirler:”**Cam kırıldı** cümlesinin öznesi **camdır**. Bu fiil edilgen olduğu için kapıyı kıranı değil kırılma işinden

⁴ Yine aynı doğrultudaki açıklamalar için bk. Sedat Balyemez 2016), *Dil Bilgisi Üzerine Açıklamalar*, Ankara: Pegem Akademi Yay., s.180-181; Selma Gülsevin (2011), “Geçişli Fiillerle Kurulmuş ‘Deyimleşmiş Birleşik Fiiller’in Yüklem Olduğu Cümlelerde Nesne Meselesi”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/1 Winter, s.1181-1185

etkileneni belirtir. Sözdizimi incelemelerinde bir işi yapanla işten etkilenen arasında bir ayırım yapılırken, geleneksel Türkçe sözdizimi incelemelerinde bu ayırım yapılmadığı için böyle bir karışıklık doğmaktadır. Tanıma göre bir cümle içerisinde birinci boş yeri dolduran, hâl eki almamış isim ögesi özne sayılınca **Ali geldi** ile **Kapı açıldı** arasında sözdizimi açısından bir fark kalmamaktadır. Her ikisinde de isim ögesi **öznedir**. İş yapan veya eden özne olarak alındığı takdirde **mantıksal özne, sözde özne** gibi terimler kullanılmaktadır. Oysa cümlede gösterilmeyen bir şey sözdizimi açısından, verilen ögeler gibi incelenemez. Eğer özne belirtilmemişse inceleyecek bir şey de yok demektir; yani cümle **öznesizdir**. Geçişsiz fiillerin edilgenleri yapıldığı zaman özne hiçbir şekilde belirtilememektedir. **Girilmez, Durulmaz** gibi cümlelerin öznesi yoktur” (Demir - Yılmaz 2003: 209-210).

Bir cümlede herhangi bir nedenden, büyük oranda da en az çaba kuralından, genelleştirme yapılmasından ya da öznenin bilinmemesinden dolayı özne söylenmeyebilir. Öznenin söylenmemesi ya da gizlenmesi söz konusu cümlede özne olmadığı anlamına gelmez. *Ankara'ya gidildi.* cümlesini ya da buna benzer cümleleri öznesiz diye değerlendirmek çok da doğru bir yaklaşım olmamaktadır. *Cam kırıldı.* cümlesi ile *İçeri girildi.* cümlesi arasında işi yapanın bilinmemesi açısından herhangi bir fark yoktur. Çünkü *camı kıran* da *içeri giren* de bu cümlelerde herhangi bir nedenden dolayı ifade edilmemiştir. Cümlenin yüklemine geçişli olup olmamasının özne ile hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü geçişlilik - geçişsizlik nesne ile ilgilidir. *Ali camı kırdı.* *Ali içeri girdi.* cümlelerinin ilkinde çatı geçişlidir, diğerinde ise geçişsizdir; ancak her iki cümlenin de öznesi vardır. Yani geçişli - edilgen çatılı cümlelerde özne vardır, geçişsiz - edilgen çatılı cümlelerde yoktur demek bana çok da doğru gelmemektedir. Burada şuna da dikkat etmek gerekmektedir. Tüm çalışmalarda *Cam kırıldı.* gibi örnekler verilir, yani söz konusu cümlelerde fiiller hep görülen geçmiş zamanla çekilirler. Hâlbuki fiil *Cam kırılmış.* şeklinde de çekilebilirdi. Olayların gelişimine göre hangi kipin getirileceğine karar verilir. *Pencereyi temizliyordum, birden cam kırıldı.* cümlesi ile *Pencereyi temizliyormuş, birden cam kırılmış.* cümleleri birbirinden farklıdır. Ama hemen dikkat edileceği üzere her iki cümlede de özne yoktur demek zannederseniz kolay değildir. Çünkü birinci cümlede özne en az çaba kuralından dolayı, ikincide de yine ya aynı nedenden ya da öznenin bilinmemesinden dolayı söylenmemiştir.

Bu konuda Karaağaç çalışmasının *Bilinmez Özne* alt başlığı altında şunları ifade etmektedir: “*Bir yapma veya olmayı gerçekleştiren varlık veya kişinin bilinmediği cümlelerin öznesidir. Yüklemi meçhul çatılı olan cümlelerde, özne bilinmez bir öznedir. Birçok dilde çekimlik bir konu olduğu için söz dizimi öğeleriyle bildirilen bu bilgi, Türkçede yapımlık bir konudur ve yapımlık öğelerle ifade edilir. Türkçe geçişsiz eylem kök ve gövdelerine -I- (-n) edilgenlik ve bilinmezlik eki getirilerek, yapma veya olanı belli olmayan eylem adları yapar: gid-i-l-, gez-i-l-. İşte bu eylemlerin öznesi, bilinmez bir öznedir. Bu tür cümlelerin yalnız üçüncü şahıs çekimleri*

kullanılır: Eve iki üç basamakla çıkılır, oradan büyük bir avluya girilirdi. İzmir'e gidildi.; Hep birlikte ağlaşıldı.; İnşaata girilmez.; Buraya park edilmez” (Karaağaç 2011: 190).

Konunun devamında da Karaağaç “*Bu sınıflamadan da anlaşılacağı gibi, Türkçeyi öğretirken sözde, örtülü, ortak, açıklayıcı, pekiştirmeli vb. özne türlerinden bahsetmek yersizdir.*” demiştir (Karaağaç 2011: 190).

Özmen de *Saklı Özne* olarak ifade ettiği öznesiz cümleler ile ilgili olarak şöyle demektedir: “*Yüklemi, edilgenlik eki almış geçişsiz fiillerden oluşan cümlelerde, özne görünmez. Bu tür, görünmeyen öznelere, saklı veya meçhul özne denir. Saklı özne, 3. Teklik kişilerde bulunur. Saklı özneli cümlelerde, öznenin görünmemesi, saklı olması, olmadığı anlamına gelmez. Sadece, özne görünmemektedir. ‘Ankara’ya gidildi.’ Biçimindeki saklı özneli bir cümlede, Ankara’ya kimin gittiğinin bilinmemesi veya bilinip de söylenmemesi, öznenin olmadığı anlamına gelmez. Ankara’ya giden, bu eylemi gerçekleştiren birileri vardır. Bu tür cümlelerde, özneyi söyleme gereği duyulmamıştır” (Özmen 2013: 28-29).*

Karaağaç’ın ve Özmen’in ifadelerinden de açıkça anlaşılacağı gibi geçişsiz - edilgen (geçişsiz fiillerin edilgen biçimi) çatılı fiillerin yüklem olduğu cümleler öznesiz değildir. Söz konusu cümlelerin özneleri bilinmemekte / söylenmemektedir. Bunun nedeni de yukarıda saydıklarımızdan herhangi biridir. Yine Karaağaç, sözde özne vb. gibi özne türlerinden bahsetmenin yersiz olduğunu ifade etmiştir. Ancak bunları söyleyen Karaağaç aynı konunun *Edilgen Özne* alt başlığı altında şöyle demektedir: “*Bir yapmaya uğrayan özne, edilgen öznedir: Cam kırıldı.; O yolda görüldü mü?” (Karaağaç 2011: 190).* Karaağaç, geçişli - edilgen çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerdeki nesneyi özne kabul etmekte, geçişsiz - edilgen çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerdeki özneye ise bilinmez özne demektedir. Bize göre bu, bir çelişkidir.

Özellikle edilgen çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde ciddi görüş farklılıkları var.⁵ Çünkü eğer edilgen çatılı fiil geçişli ise söz konusu cümledeki belirtisiz nesne özne yapılıyor. *Kekler yendi, çaylar içildi.* gibi. Ancak çatı hem edilgen hem de geçişsizse işte burada öznenen hiç bahsedilmiyor. Elbette edilgen - geçişli çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde de sözde özne olarak kabul edilen belirtisiz nesnelere özne olarak görev yapamazlar. Ama burada dikkatlerden kaçan bir durum daha söz konusudur ve eldeki çalışmalarda bu durumdan hiç söz edilmemekte, bu yönde herhangi bir örnek verilmemektedir. Edilgen - geçişli fiilin yüklem olduğu cümleye verdiğim örneği yani *Kekler yendi, çaylar içildi.* cümlesini *Dün öğleden sonra evin bahçesinde yendi, içildi.* diye verseydim, o zaman bu cümlede sözde özne yok mu denilecekti? Burada dikkatlerden uzak tutulan konu geçişliliğin ya da geçişsizliğin cümlede kullanılan nesne ile

⁵ bk. Turgut Baydar (2013), “Özne Türleri Üzerine”, Ankara: VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri (4 Cilt), 20-25 Ekim 2008, s.713-728

ilgisinin olmadığıdır. Yani yüklemi geçişli olan bir cümlede mutlaka bir kelime / kelime grubu olarak nesne bulunmak zorunda değildir. Çünkü nesneyi alan ya da alamayan söz konusu fiilin kendisidir. Cümlede nesne varsa çatı geçişli, yoksa geçişsiz olmaz. *Ali çayı içti.* cümlesinde çatı geçişli olur da *Ali içti.* cümlesinde geçişsiz mi olur? Bu, diyalogdan kaynaklanan bir durumdur. Yani mesajı veren ile alan arasındaki anlaşılabilirlik seviyesi bir cümlede nesnenin ya da bir başka ögenin kullanılıp kullanılmamasını tayin eder. Aksi hâlde cümlede nesne varsa geçişlidir, yoksa geçişsizdir gibi bir yaklaşım konunun yanlış algılanmasına sebep olur.

İnşaata girilmez. Çimlere basılmaz. gibi genel uyarı niteliğindeki cümlelerde de aslında öznelerin neden silindiği bilinmektedir. Bu tür cümlelerde herhangi bir bina inşaatına kimin gireceği / ilgili olmayan kimselerin giremeyeceği ya da çimlere kimin basacağı belli olmadığı / hiç kimsenin basmaması istendiği için özne ifade edilemez. Bu tür cümlelerde genelleştirme yapılır ve inşaatı girecek yahut da çimlere basacak birilerinin olacağı göz önünde bulundurularak edilgen çatı kullanılır. Bunların özneleri mutlaka vardır. Onlar da inşaatı girmek isteyenler ya da çimlere basanlardır.

Gereklilik kipinin üçüncü şahıslarının çekimlerinde de yine aynı durum söz konusudur. *Kitap okumalı.* ya da *Erken yatmalı. Büyüklere saygılı davranmalı.* gibi cümlelerin özneleri de bu ifadelerin muhataplarıdır. Tek tek *Kitap oku.* demek yerine *Kitap okumalı.* denerek ifade genelleştirilmiştir. *-mAk lazım / gerek* yapısı da aynıdır. Bunlar genel ifadelerdir.

“Sınavı mutlaka başarmak gerek”

“İşi sonuna dek götürmek gerek”

“İşi zamanında bitirmek lâzım” ifadelerinde *-mAk gerek* ve *-mAk lazım* yapılarının gereklik kipinin yerini tuttuğu hemen anlaşılmaktadır.

Türkçede cümle / yüklem / bitimli fiilin ne ifade ettiği dikkatlerden uzak tutulmamalıdır. Bir kelime ya da kelime dizisi nasıl bu saydığımız duruma girer? Bu konuda, çalışmanın başında bahsettiğimiz gibi, araştırmacıların ifadelerinde çelişkiler bulunmaktadır. Şöyle ki hem bir cümle deyip hem de ardından bu cümlede / cümlelerde özne yoktur denilmesi işi içinden çıkılmaz duruma sokmaktadır. Yani ortada bir yargı / hüküm / cümle / yüklem / bitimli fiil varsa zaten orada bir özne vardır. Türkçede yargı / hüküm / cümle / yüklem / bitimli fiilin olabilmesi demek kip / zaman eki + şahıs eki demektir.

Sonuç

Bir cümlede herhangi bir nedenden dolayı öznenin ifade edilmemesi söz konusu cümlede özne olmadığı anlamına gelmez.

Ortada bir çekimli fiil / bitimli fiil / yüklem ve cümle varsa orada bir özne vardır.

Özne - yüklem ilişkisinin nasıl kurulduğu bellidir. Çatı, bu ilişkiyi düzenleyen fiil ulamıdır. Bu nedenle özne çatıdan bağımsız değerlendirilemez.

Türkçenin kıvraklığı, ifade kabiliyeti, en az çaba kuralı, eyleyenlerden birinin özne olarak tayin edilmesi, sözceleme öznesinin seçimi ya da iletişimden kaynaklanan nedenlerden dolayı özne cümlede ifade edilmeyebilir. Ancak mutlaka o fiilleri gerçekleştiren bir özne vardır.

Öznesiz cümle kabul edilecekse Türkçede hüküm / yargı / yüklem / cümle yeniden tanımlanmalıdır.

Herhangi bir yapı değerlendirilirken onun derin yapısı, bağlam ya da iletişim işlevi dikkate alınmalıdır. İncelenen bir özne ise onu da çatıyla beraber düşünmek gerekmektedir.

Kaynaklar

- Balyemez, Sedat. (2016). *Dil Bilgisi Üzerine Açıklamalar*, Ankara: Pegem Akademi Yay., s.180-181.
- Baydar, Turgut. (2013). “Özne Türleri Üzerine”, Ankara: *VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri (4 Cilt)*, 20-25 Ekim 2008, s.713-728.
- Börekçi, Muhsine. (2015). “Söz Dizim Kuramları Bağlamında Türkçe Söz Dizimi”, Ankara: *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, Volume 10/16 Fall, s.355-370.
- Börekçi, Muhsine. (2004). “Türkçe Öğretimi Bakımından Çatı Kavramı”, Ankara: *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, 20-26 Eylül 2004, s.487-499, 2004
- Demir Nurettin - Yılmaz Emine.(2003). *Türk Dili El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yay., s.209-210.
- Ercilasun, Ahmet Bican. (2009). “Kelime Grubundan Cümleye”, *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, 27-28 Ağustos 2007, Bildiriler*, C. 1., 2. bs.,İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yay., s.166-174.
- Ergin, Muharrem. (1989). *Türk Dil Bilgisi*, 18. bs., İstanbul: Bayrak Yay.
- Gülsevin, Selma. (2011). “Geçişli Fiillerle Kurulmuş ‘Deyimleşmiş Birleşik Fiiller’in Yüklem Olduğu Cümlelerde Nesne Meselesi”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/1 Winter, s.1181-1185.
- Güneş, Sezai. (2002). *Türk Dili Bilgisi*, İzmir.
- Karaağaç, Günay. (2011). *Türkçenin Söz Dizimi*, İstanbul: Kesit Yay..

- Karaağaç, Günay. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay.
- Karahan, Leylâ. (2004). *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yay.
- Korkmaz, Zeynep. (2003). *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay.
- Özkan, Mustafa - Sevinçli, Veysi. (2009). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, 2. bs., İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Özmen, Mehmet. (2013). *Türkçenin Sözdizimi*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Tariktaroğlu, Abdurrahman. (1996). “Türkçede Özne Sorunu”, *Türk Dili*, S.:536, Ankara: TDK Yay., s.192-195.
- Turan, Zikri. (1999). “Öznenin Cümledeki Kimlik Problemi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.: 13, s.73-87.
- Üstünova, Kerime. (2001). “Türkçenin Asıl Unsurları: Özne ile Yüklem”, *Dil Yazıları*, Ankara: Akçağ Yay., s.103-110.
- Yavuz, Kemal - Yetiş, Kâzım - Birinci Necat. (2001). *Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*, İstanbul: Bayrak Yay.
- Zülfikar, Hamza. (1995). “Özne Türleri ve Bunların Adlandırılması”, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993)*, Ankara: TDK Yay., s.43-48.